

Краљ Александар I Карађорђевић желео да буде већи од цара Душана?

Од [видеоа](#)
- 2. јун 2017.

Александар Карађорђевић, иако формално владар Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије, и у свом времену се препознавао углавном као „српски“ краљ. Његова владавина била је са успонима и падовима, везаним и за сам народ из кога је потекла његова лоза. Многа његова дела су слављена, а многа куђена, у зависности од потоње епохе и политичког става критичара. Многе дилеме из Александрове владавине су и данас отворене и тема спорења накнадних тумачења и историчара и публициста. Сама биографија краља Александра која је свакако врло узбудљива као да није интересантна широј јавности. Зато овај текст има за циљ да вас упозна, или подсети, са биографским подацима везаним за живот краља Александра Првог Карађорђевића.

Александар је рођен је на Цетињу 16. децембра 1888. године у врло скромној вили која се налазила на главном тргу, преко пута краљевске палате. Његова мајка кнегиња Зорка, која је умрла при порођају неколико година после тога, била је ћерка црногорског краља Николе I Петровића и сестра будуће италијанске краљице Јелене. Кум на крштењу био му је, преко изасланика, руски цар Николај II Александрович.

Детињство је провео у Црној Гори и био је поносан на своје црногорско порекло. Тешко је наћи траг утицаја било које личности у образовању принца Александра. Његов боравак у Женеви, где му се отац био настанио после смрти кнегиње Зорке, и где је живео скромно као изгнани и сиромашни кнез, зближио га је са демократском атмосфером великог града који је ценио слободу. Швајцарци који су га знали као дете, док је одлазио у школу обучен у тамноплаво одело, са ђачком торбом под руком, причају да је млади Карађорђевић био добар ђак и пријатан другар у игри. Млади принц је васпитаван као дете Женеви. Његов отац је посећивао женевско друштво, био члан многих клубова, стрељачких друштава, посећивао је редовно библиотеке.

У кући Карађорђевића, у Улици Бело, читала су се многа дела француске књижевности. **Петар Први Карађорђевић**, бивши питомац Сен-Сира, храбри поручник „Кара“ из Армије Лоаре, своју децу је васпитао у духу **љубави према Француској, својој другој домовини.**

Отац је желео да Александар осети и руски утицај, па га је послао да школовање настави у **Русији**, у Пажевском корпусу, у Зимском дворцу у Петрограду, који је био попут правог града. У Русији је Александар стекао много правих пријатеља, често је приман на двор царске породице Романових, коју је посећивао четири или пет пута годишње. Никола II гајио је нарочите симпатије према њему и младић се већ као престолонаследник за време једног путовања у Русију, заљубио **у кнегињу Олгу.** Она је своју наклоност према „драгом Србину“ показала поклонивши му комад накита коме се Александар дивио на њеној руци током једног заједничког ручка у двору.

Цар се није противио евентуалном браку своје старије кћери и принца Александра. И вероватно би до тог брака и дошло да није било Великог рата и револуције у Русији.

„Иако је био изразито леп, његове наглашене црте, његов поглед изузетно живахан и смео и посебно шармантан осмех, истовремено дубок, наглашен, људски и слободан, који сам учила само код њега, чинили су га привлачном појавом“

Александар је ипак, заувек, сачувао наклоност према Романовима и захвалност према царској Русији која је била заштитница Србије. Своју захвалност је показао прихвативши да се бела руска емиграција настани у његовој земљи.

Свети синод је ту нашао уточиште, а царске заставе место где ће се чувати. Многи аналитичари се слажу да је Александар током свог боравка у Русији научио да о својој земљи суди објективно, да схвати значај Балкана у међународној политици и место које Србија има у балканском региону. Он се тамо уверио да појединачне свађе не воде Балкан правим путем.

Судбински преокрет у животу младог принца Александра десио је 1909, када се његов старији брат принц Ђорђе одрекао права наследства престола. Тачније, испади принца Ђорђа су приморали краља да затражи од свог старијег сина да се одрекне престола у корист млађег принца Александра. Принц Ђорђе се одликовао храброшћу и интелигенцијом, али је био истовремено био врло намотрен и импулсиван. Час би показивао грубу једноставност, час би се понашао као на страни тиранин: осيون, ћудљив, сулудо одважан, при чему су његова неопрезност и гнев изазвали чак смрт једног од његових посланика.

У својој биографији Истина о мом животу принц Ђорђе ту смрт приписује несрећном случају и здравственим проблемима дотичног Колаковића. Након расправе око љубавног писма које Колаковић није однео по наређењу принца Ђорђа на одређену адресу, долази до расправе:

„Губи ми се са очију, издајнице, дрекнуо сам на Колаковића и подигао руку да га ударим. Али, на несрећу, руке су ми биле спутане шињелом, који још нисам свукао, па сам подигао ногу и снажно одгурнуо Колаковића. Учинио ми се да је посрнуо, али је моја свест била неспособна да то региструје.“

Колаковић је подлегао повредама а принц Ђорђе притиску да абдицира.

Као престолонаследник, принц Александар се припремао за **коначан обрачун са Турском**. Грчка, Бугарска, Србија и Црна Гора објавиле су **1912.** године рат Турској. Александар је имао двадесет и четири године, био је млад, динамичан и витак, носио је наочари са диоптријом а његов жив поглед, одлучан ход, интелигентно, отворено и насмејано лице освајали су симпатије. Шест година, са кратким прекидима мирнодопског живота, он ће проживети на бојном пољу. Ту се стварно и формирао. Он је пре свега био и заувек остао војник. Уосталом, као и његов отац рођен као војник, имао је осећај за дисциплину, служио се директним, енергичним методима. И касније, кад је био државник, у њему се увек могао видети војник.

Замерали су му да државом управља као касарном, ослањајући се на војску јер је она конкретна снага без које не може постојати истинска власт а која је довољна да је осигура. Римљани су говорили: „**Држава је јака онолико колико је јака њена војска.**“ то уверење је делио и краљ Александар.

Александрова војска је разбила Турке на Куманову, недалеко од Косова поља, где је средњовековна Србија изгубила слободу у Косовском боју. **Победа на Куманову** била је више од освете угњетачу кога су тешко подносили: она је значила ослобођење од националног комплекса, завршетак епских песама којим се српска душа хранила пет векова и чекала коначну освету. Није било војника који те 1912. године није веровао да је то рат који је значио освету за све поразе.

Победа на Куманову била је први корак ка Александровој популарности у народу. Срби су ношени осветничким жаром стигли до Солуна и окупирали Албанију. Турци су капитулирали а савезници поделили ослобођене територије. Македонију која је била због свог положаја кључна тачка на Балкану захтевали су Грци, Срби и Бугари. Управо због тих различитих жеља и претензија избија **Други балкански рат** између Бугарске и Србије. Александар је поново стао на чело војске и успео да потуче Бугаре. Србија је сачувала Македонију а Александар војну славу. Јуна **1914.** стари краљ Петар уморан и болестан, преноси краљевске обавезе на престолонаследника Александра, који је проглашен **регентом.**

Само неколико дана касније дешава се атентат на надвојводу Франца Фердинанда у Сарајеву (28. јуна). Беч је коначно имао **повод** да оствари оно што је одавно планирао, да коначно казни и покори ту дрску малу Србију. Аустроугарска упућује Србији срамни ултиматум, који није прихваћен и само месец дана касније почео је рат. **Велики рат.** Србија је успела, иако бројчано слабија, без муниције, оружја и опреме да оствари неке од **најславнијих битака на Церу и Колубари.** Међутим, **без помоћи савезника и нападнута с леђа од Бугара,** српска војска се повлачила ка **Албанији.**

Један део цивилног становништва напустио је градове и села и кренуо са војском из своје отаџбине. Била је зима, кроз албанске планине прекривене снегом није било путева, села су ретка а снабдевање храном и пићем није било могуће. Био је то најружнији кошмар који је Србија икада сањала у својој историји.

Читава војска и Влада напустили су територију своје земље. Глад, болест, зима... преполовили су српску војску али и у тим околностима војска је одржавала дисциплину и част војника.

О томе сведочи један **албански католички свештеник:**

„Сваки би народ зверски кидисао на наш хлеб, без икаквих обзира. Једини народ који је прави такав пример у историји дао, да је пристао пре да умре него ли туђу имовину дира јесте српски народ. Такав честит народ заслужује да му се изађе у сусрет. Позивам вас у име Исуса Христа да испуните своју хришћанску дужност...”

Регент Александар и краљ Петар делили су судбину свог народа.

Повлачили су се са војском по албанским врлетима. Иако је све изгубио, осим остатака своје војске, регент Александар нуди Француској у славној депеши да дође да се бори на француском фронту.

„Србије више нема, али њена војска остаје. Спремни смо да дођемо и да борбу наставимо на француском тлу.”

Ипак, француска војска креће на Балкан. **Српска Влада се сместила на Крфу, где су војници лечени, храњени и опремани.**

Ускоро ће се створити солунска војска, која ће убрзо пробити непријатељски фронт наставивши свој победнички пут све до Дунава.

Победа савезника је омогућила да се оствари уједињење свих Југословена у једну државу. То је одлучено још 1916. године

Крфском декларацијом, када је Србији признато право да присаједини аустроугарске територије настањене Југословенима.

Коначно 1. децембра 1918. године створена је Краљевина Срба Хрвата и Словенаца, са принцем регентом Александром Карађорђевићем на челу.

До тог 1. децембра 1918. године принц регент Александар водио је ратове, а сада, па све до смрти, водио је ништа мање окрутне и велике политичке ратове.

После смрти свога оца краља Петра I проглашен је 1921. за „витешког краља ујединитеља“ Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Краљ Александар I оженио се 1922. принцезом Маријом Хоенцолерн, кћерком румунског краља Фердинанда I и краљице Марије, принцезе од Велике Британије и Ирске. Краљ Александар и краљица Марија имали су три сина: Петра, Томислава и Андреја.

Деца краља Александра добила су имена по типичним именима за чланице Краљевине Југославије. Петар као типично српско име, Томислав хрватско а Андреј словеначко.

Из овог податка видимо да је краљ Александар жртвовао своје личне наклоности интересима државе.

Интересантан је опис краља Александра који даје француска новинарка **Клод Елан** 1929. године, када је краљ имао 41 годину.

„Иако је био изразито леп, његове наглашене црте, његов поглед изузетно живахан и смео и посебно шармантан осмех, истовремено дубок, наглашен, људски и слободан, који сам уочила само код њега, чинили су га привлачном појавом. Као и његови официри и војници, он оставља утисак да је рођен у униформи, а цивилно одело носи само за време лова у Словенији. Да ли је био висок? Он делује високо јер упркос видљиво повијеном телу, које је излагао тешким ратним и физичким напорима, као комадант војске, он се држи право, при чему главу бацајује мало уназад, без и најмањег трага неке ароганције. Краљ је био кратковид, што је његовим смеђим очима придавало израз блакости. Чврста брада без грубих црта није била брада која пробија напред већ брада човека који се опире. Велика уста делују неочекиваним шармом спремна да покажу, кад му задрхти горња усна некако удесно, једну сензибилност без милости и за себе, и за друге. Онај ко има таква уста мора умети да региструје најблаже таласе симпатије или непријатељства, а широко и високо чело потврђује да примљени утисци остају, да се учињена услуга или лош поступак никада не бришу из краљевог памћења. Верност и кивност. Александар се не тужи увек на ударце: он никада не заборавља и да их узврати. Само воља, у служби луцидне интелигенције која све жртвује великим интересима, наводи краља да занемари своје симпатије и антипатије. Он има широку интелигенцију, изузетно је покретљив, суптилан и постојан, смеле душе чије је природно обележје јунаштво које сеже до самозаборава, чији је мистицизам веома реалан. Он је био и скептик, искуство са људима учинило је да изгуби добар део своје поверљивости, он није био човек који се превише повезује и говорило се да је био строг и према себи, и према другима...”

Краљево здравље било је нарушено због скоро деценије ратовања. Још од младости је патио од стомачних болести, које су га пратиле готово целога живота и доприносиле његовој нервози: он на брзину једе, на брзину се забавља.

Огрубео у ратовима, спреман на сва решења, па и на она најрадикалнија, умео је ипак да се насмеје од срца, да испољи нежност према својим синовима. На фотографијама се може видети насмејан са својом породицом. О краљевом слабом здрављу, из разумљивих разлога, у јавности се није говорило. Он сам није скривао да је забринут и потиштен због тога. Британском посланику Хендерсону говорио је да пати од крварења (вероватно чир на желуцу) и да због тога сваког септембра одлази у Нишку Бању на лечење термалним водама са лековитим дејством. Узрочницима обољења сматрао је своју нарав и исцрпљујући рад.

Митрополиту Дожићу, који је половином септембра **1934** године разговарао са краљем, изгледао је страховито изнурен.

Пушио је цигарету за цигаретом, француски „голоаз“, на који се навикао још за време рата на Солунском фронту, и није их мењао иако су биле једне од најјачих цигарета. Цигарету је пушио само до пола, па је нервозно гасио и узимао другу. Често је, док је говорио, знао да запали цигарету, па је онда остави и узме другу.

Имао је слаб апетит. У дворској архиви сачуван је режим исхране краља, који су лекари преписали као дијетални јеловник. У њему је наведено да треба што чешће да узима оброке (пет пута дневно), а списак забрањених јела много је већи од оних дозвољених. Постоје неке информације које је касније потврдио и краљевић Томислав, син краља Александра, да је краљ боловао од карцинома желуца и да су му лекари предвиђали још шест месеци живота пред сам пут у Марсељ. Он је навео да му је краљица Марија рекла да су лекари после обдукције у Француској потврдили да је имао **смртоносан карцином желуца.**

Краљ Александар је био дубоко религиозан, као и сви Карађорђевићи, што је било својствено и црногорским владикама, од којих је водио порекло. Према сведочењу дворског **ђакона Лонгина**, не само да је од ране младости редовно одлазио у цркву већ је **његова соба била права капела, са иконама, крстовима и јеванђељем крај узглавља.** За верских празника, у свом дому се строго придржавао церемонијала и народних обичаја, што се нарочито односило на прославу Божића. Краљева побожност свакако је била један од најважнијих разлога што се целог живота бавио хуманитарним радом. Сматрао је својом дужношћу да оно што је добијао од државе или стицао својим радом на неки начин врати народу. Чинио је то одвајајући средства за школовање и усавршавање младог нараштаја, помажући материјално слабе.

С друге стране, он је попут средњовековних српских владара и велможа подизао храмове и обнављао старе богомоље. Дуга је листа краљевих, фондова, задужбина, добротворних установа, стипендија, прилога и потпора.

Краљ Александар био је уверен да Карађорђевићи треба да наставе династију Немањића – на grimизном зиду манастира Жиче нису, по старом обичају, поново отворена и зазидана врата за новог миропомазаног краља.

Александар је одбио да се крунише на тај начин.

Када се узме у обзир да је то претходно учинио његов отац краљ Петар I Карађорђевић, онда је све још нејасније.

Неки извори наводе да је краљ Александар имао амбицију да постане цар и да се онда крунише по српским обичајима.

Добронамерни људи прижељкивали су ту царску круну још од времена ослобађања Косова: „**Ми чекамо цара**“, писао је **1912.** године песник Владислав Петковић Дис. Таквих предлога је заиста било.

Угледни научник Казимировић је на Ускрс **1929.** године упутио званичан предлог за царско крунисање и образложио га историјским, политичким и државним разлозима.

Александар је владао већом територијом од оне којом је владао цар Душан, Косово је ослобођено и враћено у састав српске државе с њим на челу војске. Свесрдним залагањем краља Александра обновљен је рад Пећке патријаршије.

Осим ових разлога, наводи се и чињеница да би крунисањем за цара Југославија добила много већи углед и поштовање у свету али и ојачало унутрашње јединство. Предлог није наишао на посебан одјек.

О њега су се оглушили и краљ и Влада.

За време своје владавине, тј. после **убиства у скупштини 1928.** године, краљ Александар, не видевши излаз из политичке кризе, уводи лични режим. Суспензија устава и увођење личног режима нису у суштини били ни новина, ни реткост у Европи и свету. Укинута је слобода штампе, уведен Суд за заштиту државе, ограничена права окупљања и удруживања, ограничена независност судија, а проширена надлежност полицијских власти. Било је, несумњиво, строге репресије, самовољних хапшења и сурових пресуда.

„Никакво друго решење нисам могао да нађем. Могао сам да ампутирам Хрватску или пак да укинем Видовдански устав,“ говорио је митрополиту Дожићу.

„Многи ме критикују и пребацују ми да не волим демократију као мој велики отац. То је лако рећи и критиковати, али у свему томе има велике разлике. Мој отац је лако владао по демократским начелима у Србији. Били су сви Срби и вера им је била иста. Није било наикаких разлика, а још мање размирица. Мој отац није имао главобоље, као што их сада ја имам на сваком кораку, где су се ствари страховито искомпликовале. Све наше покрајине носила су различита обележја, која су се разликовала једна од других.“

Краљ Александар Карађорђевић убијен је у атентату 9. октобра 1934. године у Марсељу. Убица је био Бугарин Величко Керин, организатори су били чланови усташког покрета а наручилац по свему судећи фашистичка Италија. Александров одлазак са историјске сцене 1934. године означио је дефинитивно промену политичких околности у Краљевини, коју је оставио свом брату од стрица на управљање до пунолетства младог престолонаследника Петра. Александров одлазак утицаће на судбину његовог краљевства, а још више на судбину његовог народа. Атентат на моћног владара у деценији када је управо такав краљ и човек таквих особина требало да броди југословенском лађом по усковитлалом европском политичком мору, одразиће се и на судбину Краљевине, непуних седам година после његовог убиства.

Краљевина Југославија ће нестати окупирана од непријатеља, утонувши потом у крваво коло вишеструког грађанског рата под окупацијом.

Његови потомци остаће без трона и развејени по свету до данашњих дана.

Недељник